

Lägesrapport för det europeiska forskningsområdet (ERA)

2014/15:FPM4

Utbildningsdepartementet

2014-10-16

Dokumentbeteckning

KOM (2014) 575

Meddelande från kommissionen till rådet och Europaparlamentet - Det europeiska området för forskningsverksamhet. Lägesrapport 2014

Sammanfattning

Europeiska forskningsområdet (ERA) syftar till att uppnå ett enat forskningsområde med ett fritt flöde av forskare och vetenskaplig kunskap i EU. Europeiska rådet beslutade i februari 2011 att ERA ska vara färdigställt 2014. I detta meddelande presenterar kommissionen den andra lägesrapporten för ERA.

I meddelandet lyfter kommissionen fram de sex prioriteringarna för det europeiska forskningsområdet: effektivare nationella forskningssystem, optimalt gränsöverskridande samarbete och konkurrens, en öppen arbetsmarknad för forskare, jämställdhet och jämställdhetsintegrering inom forskningen, optimal cirkulering, tillgång till och överföring av vetenskaplig kunskap inklusive digital ERA, samt integreringen av den internationella dimensionen i alla ERA-prioriteringar.

Denna lägesrapport för ERA summerar de framsteg som gjorts i arbetet med förverkligandet av ERA.

Kommissionen summerar meddelandet med konstatera att det finns flera sätt att realisera det europeiska forskningsområdet, men att takten och graden av genomförandet av ERA i stor utsträckning beror på det nationella sammanhanget och främjas bäst genom riktade åtgärder på medlemsstatsnivå.

Regeringen välkomnar kommissionens meddelande om det europeiska forskningsområdet (ERA). Enligt regeringen är ERA ett viktigt politiskt projekt för EU:s konkurrenskraft och förmåga att möta olika samhällsutmaningar.

2014/15:FPM4

1 Förslaget

1.1 Ärendets bakgrund

I grönboken Europeiska forskningsområdet: Nya utsikter framhåller kommissionen att det europeiska forskningsområdet – ERA ska bli en hörnpelare för det europeiska forskarsamhället, se faktapromemoria 2006/07:FPM77. I meddelandet Ett stärkt partnerskap för det europeiska området för forskningsverksamhet syftande till vetenskaplig excellens och tillväxt identifierade kommissionen fem prioriterade åtgärdsområden (KOM(2012) 392).

Europeiska rådet beslutade vid sitt möte i februari 2011 att Europeiska forskningsområdet ska vara förverkligat år 2014. En första lägesrapport kom i september 2013 då kommissionen konstaterade att ERA ännu inte genomförts fullt ut.

Rådsslutsatser om ERA från februari 2014 tog sin utgångspunkt i kommissionens lägesrapport från 2013. I rådsslutsatserna inbjuds medlemsstaterna och kommissionen, genom samarbete inom ERAC att ta fram en färdplan med strategiska målsättningar för det fortsatta arbetet inom ERA. Målsättningen är att färdplanen ska finnas framtagen vid halvårsskiftet 2015.

I detta meddelande som lades fram den 15 september 2014 (KOM(2014) 575) presenterar kommissionen den andra lägesrapporten för ERA.

1.2 Förslagets innehåll

Det europeiska forskningsområdet syftar till att uppnå ett enat forskningsområde med ett fritt flöde av forskare och vetenskaplig kunskap i Europa.

I kommissionens meddelande Ett stärkt partnerskap för det europeiska området för forskningsverksamhet syftande till vetenskaplig excellens och tillväxt (KOM(2012) 392) lyfte kommissionen fram fem prioriteringar: effektivare nationella forskningssystem, optimalt gränsöverskridande samarbete och konkurrens, en öppen arbetsmarknad för forskare,

Som komplement till detta antog kommissionen under 2012 ytterligare två meddelanden, Förbättrad tillgång till vetenskaplig information – förbättrad utväxling på offentliga investeringar i forskning (KOM(2012) 401 final.) och Förbättra och fokusera unionens internationella samarbete inom forskning och innovation, en strategi (KOM(2012) 497). Som en följd av detta integrerades den internationella dimensionen som en tvärgående ERA-prioritering och ERA-området optimal cirkulering, tillgång till och överföring av vetenskaplig kunskap kompletterades med en digital dimension (digital ERA).

Principerna för ERA är fullt ut integrerade i Europa 2020-strategin och dess flaggskeppsinitiativ Innovationsunionen med syfte att främja tillväxt och sysselsättning.

Denna lägesrapport för ERA bygger vidare på den första lägesrapporten från 2013 och summerar de framsteg som gjorts i arbetet med förverkligandet av ERA i medlemsstaterna och i EU sedan dess.

Effektivare nationella forskningssystem

Kommissionen har i meddelandet Forskning och innovation som källor till förnyad tillväxt (KOM(2014) 339 final.) identifierat olika åtgärder för att höja kvaliteten på de offentliga utgifterna inom forskning och innovation. En sådan viktig åtgärd är förbättra kvaliteten på strategiutvecklingen och beslutsprocesserna för området forskning och innovation.

Lägesrapporten visar att nationella forskningssystem har anpassats mer efter prioriteringarna för det europeiska forskningsområdet. Så gott som alla medlemsstater har antagit en nationell strategi för forskning och innovation.

Det finns fortfarande stora skillnader mellan medlemsstaterna i hur forskningsmedel tilldelas. Konkurrensutsatt projektbaserad finansiering finns i alla medlemsstater, men dess omfattning varierar betydligt mellan länderna. Sakkunnigbedömning är praxis i alla medlemsstater men det finns en avsaknad av överenskomna principer för internationell sakkunnigbedömning.

Optimalt gränsöverskridande samarbete och konkurrens

Gemensam programplanering för samhällsutmaningarna

Gemensamma programplaneringsinitiativ bidrar i allt högre grad till att anpassa nationella program och nationell verksamhet till gemensamma prioriteringar på EU-nivå för att möta gemensamma samhällsutmaningar. Flera medlemsstater har börjat ta fram nationella handlingsplaner, färdplaner

Forskningsinfrastruktur

För att stödja framtagandet av nationell forskningsinfrastruktur och deltagandet i internationella forskningsinfrastrukturer har 22 medlemsstater antagit nationella färdplaner för forskningsinfrastruktur. De nationella färdplanerna anger inte genomgående kopplingen till den europeiska färdplanen för forskningsinfrastruktur som tas fram av Europeiska strategiska forumet för forskningsinfrastruktur (ESFRI) samt de finansiella åtaganden för utvecklingen av forskningsinfrastruktur som identifierats.

Lanseringen och färdigställande av minst 60 % av ESFRI:s prioriterade forskningsinfrastrukturer senast år 2015 är inom räckhåll. Ikraftträdandet under 2009 av förordningen om konsortier för europeisk forskningsinfrastruktur (ERIC) gjorde det möjligt att gemensamt inrätta och driva sju forskningsanläggningar av europeiskt intresse. Utsikterna att nå omkring 15 ERIC-konsortier senast 2015 visar att man har fått upp farten inom denna ERA-prioritering.

Öppen arbetsmarknad för forskare

Antalet doktorander i EU fortsätter att öka, men det finns tecken på att de inte har rätt kompetens för att arbeta utanför den akademiska världen. Medlemsstaters och institutioners genomförande av 2011 års principer för innovativ doktorandutbildning hjälper forskare att skaffa sig ny kompetens och ökar deras anställbarhet, i synnerhet utanför den akademiska världen.

En del medlemsstater har använt sig av tillgängliga strukturfonder för att samfinansiera de nya doktorandutbildningarna. Öppen rekrytering gör det dessutom möjligt för forskningsinstitutionerna att anställa de bästa forskarna i alla skeden av karriären och främjar effektiv geografisk rörlighet. Rörliga forskares forskningseffektivitet är nästan 20 % högre än den för de som aldrig har flyttat utomlands.

Lägesrapporten ger stöd för att länder med öppna och attraktiva forskningssystem uppvisar goda resultat på innovationsområdet, här kan man notera att Sverige ligger i topp tillsammans med Danmark och Nederländerna.

Jämställdhet och jämställdhetsintegrering inom forskningen

Jämställdhetsfrågor inom forskning och innovation har fått ökat erkännande på den politiska agendan på nationell, europeisk och internationell nivå, och

även inom forskningsorganisationer. Särskilda lagar och/eller nationella strategier för jämlikhet mellan könen inom offentlig forskning har antagits i över hälften av medlemsstaterna.

Takten i förändringsarbetet är dock alltför långsam, och det finns fortfarande många skillnader mellan länderna. Det behövs mer förenade insatser och systematiska strategier som syftar till att uppnå långsiktiga institutionella förändringar i det europeiska forskningssystemet.

Optimal cirkulering, tillgång till och överföring av vetenskaplig kunskap, inklusive via digital ERA

Öppen tillgång till publikationer och data

Öppen tillgång till publikationer och data rörande forskningsresultat stöds av fler och fler universitet, forskningscentra och finansieringsorgan runt om i Europa. Omkring 20 medlemsstater har vidtagit specifika åtgärder för att stödja öppen tillgång till forskningspublikationer, men bara fem har särskilda bestämmelser om öppen tillgång till forskningsdata.

Flera hinder återstår för fullt ut genomförd öppen tillgång till publikationer och data, som juridiska, tekniska, ekonomiska, förtroenderelaterade och sociokulturella hinder.

Kunskapsöverföring och öppen innovation

Medlemsstaterna fortsätter att utveckla och ta i bruk nationella strategier för kunskapsöverföring. Detta sker genom förbättrat erkännande och professionalisering av verksamheter för kunskapsöverföring men också genom att underlätta interaktion och utveckling med avseende på strategiska partnerskap och gemensamma forskningsagendor mellan den akademiska världen och näringslivet, inklusive små och medelstora företag.

Detta gör att forskningsresultat kan få ett bättre genomslag på marknaden. Även om det finns starka politiska stödmekanismer för kunskapsöverföring i de flesta medlemsstater återspeglas inte detta av ekonomiskt stöd i hälften av medlemsstaterna.

Det digitala europeiska forskningsområdet

Infrastrukturen för att säkerställa öppen tillgång till publikationer och data rörande offentligt finansierade forskningsresultat är inte tillräckligt utvecklad i Europa. I syfte att effektivisera resurserna borde medlemsstaterna trappa upp ansträngningarna att gå samman och genomföra gemensamma strategier med utgångspunkt i det arbete som redan gjorts för att utnyttja de aktuella investeringarna.

Det är viktigt att en internationell dimension integreras i samtliga prioriteringar inom ERA. Endast på det sättet kan Europa konkurrera globalt och locka till sig de bästa forskarna och samarbeta med globala forskningspartner.

Slutsatser

Kommissionen summerar meddelandet med att det finns flera sätt att realisera det europeiska forskningsområdet men att takten och graden av genomförandet av ERA i stor utsträckning beror på det nationella sammanhanget och främjas bäst genom riktade åtgärder på medlemsstatsnivå. På europeisk nivå främjas implementeringen av ERA genom EU:s ramprogram för forskning Horisont 2020.

Färdplanen för det europeiska forskningsområdet kommer att ha tagits fram till mitten av 2015. Den kommer att erbjuda riktlinjer och viktiga åtgärder för att undanröja de kvarvarande flaskhalsarna och ge vägledning vid det nationella genomförandet av området, samtidigt som hänsyn tas till olikheterna i de nationella forskningssystemen.

Kommissionen kommer att fortsätta följa utvecklingen av ERA genom det uppföljningssystem med indikatorer som utvecklats för syftet. I meddelandet för kommissionen fram möjligheten av olika handlingsalternativ, inklusive framtida lagstiftning för att uppnå ett fullständigt genomförande av ERA.

De medlemsstater som följer och strävar mot att genomföra de ERA-prioriterade områdena på nationell nivå är också de medlemsstater som når störst framgångar i internationella jämförelser inom forsknings- och innovationsområdet. Det visar att EU är på rätt väg med ERA menar kommissionen.

Ytterligare insatser krävs dock för att fullt ut förverkliga det europeiska forskningsområdet. Enligt kommissionen är det i dag viktigare än någonsin att medlemsstaterna och forskningsintressenterna genomför nödvändiga reformer för området.

1.3 Gällande svenska regler och förslagets effekt på dessa

Meddelandet innehåller inga konkreta förslag till lagstiftning. Medlemsstaterna bjuds istället in att inom de prioriterade områdena se över och avlägsna eventuella nationella regler som hindrar förverkligandet av ERA.

Inga budgetära konsekvenser förutses.

2 Ståndpunkter

2.1 Preliminär svensk ståndpunkt

Regeringen välkomnar kommissionens meddelande om det europeiska forskningsområdet (ERA). Enligt regeringen är ERA ett viktigt politiskt projekt och utvecklingen av ERA är av stor betydelse för genomförandet av Europa 2020-strategin och dess flaggskeppsinitiativ Innovationsunionen. ERA är därmed viktigt för EU:s konkurrenskraft och förmåga att möta olika samhällsutmaningar. Att kommissionen fortsätter att förbättra metodiken och kvaliteten i arbetet med kommande uppföljningar och rapportering är av grundläggande betydelse för att rätt insatser ska kunna genomföras framöver.

2.2 Medlemsstaternas ståndpunkter

Ej kända.

2.3 Institutionernas ståndpunkter

Ej kända.

2.4 Remissinstansernas ståndpunkter

Inget remissförfarande har genomförts.

3 Förslagets förutsättningar

3.1 Rättslig grund och beslutsförfarande

Artikel 179 anger att unionen ska ha som mål att stärka unionens vetenskapliga och tekniska grund genom att åstadkomma ett europeiskt forskningsområde med fri rörlighet för forskare, vetenskapliga rön och teknik.

Artikel 182.5 anger att Europaparlamentet och rådet ska föreskriva nödvändiga åtgärder för att genomföra det europeiska forskningsområdet.

3.2 Subsidiaritets- och proportionalitetsprincipen

Ingen lagstiftning på EU-nivå föreslås utan medlemsstaterna bjuds in att inom ramen för nationell kompetens förändra sina nationella regelverk.

4.1 Fortsatt behandling av ärendet

På rådsarbetsgruppen för forsknings möte den 13 oktober 2014 tas utkast till rådsslutsatser om ERA upp för behandling. ERA kommer sannolikt att behandlas på Europeiska rådet i december 2014 och rådsslutsatser om ERA förväntas bli antagna vid Konkurrenskrafrådets möte i december 2014.

4.2 Fackuttryck/termer